

tydligt, men även variationen av metoder, teman och motiv som detta medför. Dock saknas både en introduktion med sammanfattningar av varje artikel och ett avslutande kapitel som belyser balansen mellan de olika perspektiven och metoderna. I en så omfattande bok som denna, med många olika författare, hade ett inledande och avslutande kapitel underlättat för läsaren, eftersom det inte är en bok man i regel sträckläser. Trots denna brist är volymen en gedigen och väl sammanhållen samling studier. Redaktörernas insats för att hålla ihop en bok med bidrag från 26 författare förtjänar väl godkänt.

Stefan Green, Åbo Akademi/Akademi för Ledarskap och Teologi

Svenska Kärnbibeln: En expanderad översättning.

Örebro: Sjöbergs förlag, 2024, inbunden, 3136 sidor. 1195 SEK (fritt tillgänglig via karnbibeln.se), ISBN: 978-91-89851-31-3

Den *Svenska Kärnbibeln* (SKB) är den senaste svenska översättningen av hela bibeln. En nytestamentlig utgåva publicerades 2019, och på Kärnbibelns hemsida har material publicerats sedan 2004.

SKB är dock mer än en översättning, vilket signaleras av dess undertitel: en *expanderad* översättning. Projektet ansluter här till det som med ett engelskt begrepp kallas för "amplified Bible". I sin enklaste form innebär det att utgivaren vid vissa svårtolkade eller teologiskt viktiga lexem inom parentes skriver ut flera möjliga glosor på målspråket för att visa på bredden i lexemets betydelse på hebreiska eller grekiska. Ett exempel från SKB är Gen 2:4 där vi läser "Och Gud skilde (separerade) ljuset från mörkret..." I Nya testamentet är lexemet *adelphoi* relativt systematiskt översatt med "syskon" i Apg. och brevlitteraturen men följs nästan alltid av parentesens "(bröder och systrar/i tron)", till exempel Apg. 9:30; Rom 1:13; 1 Thess 2:1. Ibland transkriberas även det hebreiska eller grekiska ordet i SKB (t.ex. Gen 1:1 "I begynnelsen... skapade (hebr. *bara*) Gud...").

SKB har dock tagit denna "expansion" mycket längre, inte minst i ljuset av allt det material som lagts upp (och fortsätter läggas upp) på hemsidan. I den tryckta utgåvans drygt 3000 sidor finns förutom extra glosor inom parentes även längre förklaringar inom hakparentes. I Gen

2:4 följs till exempel frasen "Gud skilde ljuset från mörkret" av förklaringen "...[jordens rotation kom igång]." Dessa hakparenteser växer emellanåt ut till långa kommenterande stycken på en halv sida eller mer. Varje bibelbok introduceras också med en text som beskriver bokens författarskap, historiska tidsperiod och litterära utformning. Alltemellanåt illustreras bibeltexterna med bilder.

På hemsidan finns ännu mer fördjupande material i form av filmer, kartor, tidslinjer med mera och det är även möjligt att läsa översättningen helt utan kommentarer. Men här finns också, intressant nog för en akademisk kontext, en interlinjär översättning och lexikon för hebreiska, grekiska och arameiska. Allt detta material är under utarbetande, men har potentialen att bli ett användbart verktyg. I varje lexikonartikel ges inte enbart glosor och grammatiska definitioner, utan även en beskrivning av lexemets betydelse, parallellerna mellan hebreiska och grekiska i LXX, länkar till alla bibeltexter där ordet förekommer, med mera.

Än så länge är detta främst en potentiell användbarhet eftersom principerna bakom översättningen och kommentarer, och urval av material inte beskrivs någonstans så långt jag kan se. SKB kräver därför väldigt mycket av sin läsare för att materialet ska kunna användas på ett vederhäftigt sätt. Det sägs i inledningen till översättningen att den för Nya testamentet baseras på *Nestle-Aland 28* och för Gamla testamentet primärt MT, även om "...den grekiska översättningen (LXX...) analyseras där det är skillnader." (s. 10) Vad en "skillnad" är, hur dessa värderas och betydelsen av andra manuskripttraditioner sägs dock inget om. I Ps 22:17 finns en lång och initierad kommentar om varför LXX:s "genomborra" är att föredra framför MT:s "som ett lejon". I Gen 4:8 finns dock inte Kains replik till Abel från DSS med, som i Bibel 2000. Istället står det "Men Kain talade med (blev vred på—hebr. *amar*) Abel sin bror", vilket måste betecknas som önsketänkande.

Något liknande kan sägas om de lexikon som finns på hemsidan. Att det tas fram lexikon för alla dessa tre språk på svenska och att de görs fritt tillgängliga på internet är ett enormt steg framåt för bibelvetenskap i Sverige. Men ingenstans finns någon text som talar om vilka lingvistiska metoder och teorier som bildar utgångspunkt. Varje lexikonartikel är

länkad till BlueletterBible.org och BibleHub.org, och dessa sidor verkar vara en viktig utgångspunkt tillsammans med fria resurser som sedan har bearbetats på svenska. De fria resurser som används på till exempel BlueLetterBible är för hebreiska (och arameiska) Strongs lexikon och numrering (1890), *BDB* (1906) och Gesenius lexikon (bearbetad och översatt till engelska av S. P. Tregelles 1857). För grekiska är det förutom Strong även Thayers lexikon (1898), och en bearbetning av Strong och Thayers av Larry Pierce (onlinebible.net, från 1987 och framåt). Grundbulten i *SKB*:s lexikon är Strongs numrering av alla lexem på hebreiska, arameiska och grekiska.

Denna koppling till äldre, fria lexikon tycks innebära att en del problem ärvs från äldre språkvetenskap. Vid roten *qds̃* i Gt förutsätts att den skulle ha grundbetydelsen "separera, avskilja". Den uppfattningen omfattas av *BDB*, men har senare motbevisats så att *HALOT* till exempel skriver "[it] can only with difficulty be traced back to a root *qd* 'to cut'". Och även om betydelsen skulle finnas där diakront säger det ju ingenting nödvändigtvis om lexemets betydelse synkront—vilket är allmänt vedertaget i modern språkvetenskap. Kärnbibeln noterat dock återupprepat i parentes att "avskilja" är betydelsen av roten *qds̃* (t.ex. Gen 2:4; Exod 13:2; 20:11; Lev 6:18; Jos 3:5).

Ett annat exempel är *ekklesia* i Nya testamentet. I det grekiska lexikonet ges en längre beskrivning av lexemet, men det är inte en lexikal definition (à la Louw-Nida) utan snarare en teologisk sammanfattning av dess olika användningar i Nt (för den avgörande betydelsen av lexikala definitioner, se John Lee, *A History of New Testament Lexicography*, 2003). Detta riskerar att ge intrycket att lexemet har denna sammanfattade teologiska betydelse varje gång det används, det som James Barr kallade "illegitimate totality transfer". Ett sådant felslut underlättas tyvärr av att Kärnbibeln gör ett annat misstag, nämligen att (nästan) konsekvent översätta *ekklesia* som "församling" trots att det grekiska lexikonet noterar att det också kan översättas "folksamling" (problematiska exempel är Matt 16:18; Apg 7:18; 9:31; alla förekomster i Ef; Heb 2:12; de enda undantagen är Apg 19:32, 39–40). Dessutom hänvisas ofta inom parentes till den idag övergivna etymologiska uppfattningen att *ekklesia* skulle

betyda "de utkallade". De språkliga kommentarerna inom parentes i *SKB* är många gånger initierade och har potentialen att fördjupa förståelsen av lexemen. Men som dessa exempel visar finns det också många problem med dem, som kan ha att göra med ett föråldrat lexikografiskt underlag och angreppssätt.

Sammanfattningsvis är det enklaste sättet att karaktärisera *SKB* att säga att det är en konservativ evangelikal översättning med en öppning mot karismatik och ett intresse för judisk tradition. Ett viktigt syfte med många av kommentarerna i hakparentes är att visa för läsaren hur bibeltexterna är fullständigt tillförlitliga historiskt sett och att de många gånger "bekräftas" av naturvetenskapliga fakta. Det är Mose som har skrivit Moseböckerna, vilket bland annat bevisas av Joh 5:46 (s. 13, 145, 241, 307 och 387). Lärjungen Matteus skrev Matteusevangeliet omkring år 50–60 e.Kr. (s. 2161). I samband med skapelsen fjärde dag görs en koppling till Einsteins relativitetsteori och att "...tiden är den fjärde dimensionen." (s. 20). Hesekiels profetia mot Gog i 38:12 antas ha uppfyllts i och med sexdagarskriget 1967 och framåt (däremot kommenteras inte med ett ord de problematiska kvinnobilder som framkommer i Hes 23). Hela bibeln blir i *SKB* en enda lång sammansatt text där alla verser harmonierar med varandra. Den implicite läsare av *SKB* blir därmed den konservative pastorn som söker uppslag till en textutläggande predikan eller bibelstudium.

Att producera *SKB* innebär ett enormt och i Sverige banbrytande arbete, och för det ska teamet bakom ha respekt och uppskattning. Det behöver dock kompletteras med en guide till principerna bakom arbetet så att det lättare kan utvärderas och användas, inte minst i relation till andra översättningar, kommentarer och lexikon som har sådana guider.

Josef Forsling, Teologiska högskolan Stockholm

MARKUS TIWALD OCH MARKUS ÖHLER (RED.)

Parting of the Ways: The Variegated Ways of Separations between Jews and Christians

JRTCS Supplementa 4, Paderborn: Brill Schöningh, 2024, inbunden, SEK 1397,
ISBN: 978-3-506-79489-5